

۹۲۲۷۰۵۲

مقدمه‌ای بر
مردم‌شناسی اعتقادات دینی
با تکیه بر اعتقادات مردم ایران

تألیف:

یعقوب (داود) شریعتیان

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

واحد گرمسار

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۴۰۰

www.ketab.ir

سرشناسه	:	شریتیان، یعقوب، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	:	مقدمه‌ای بر مردم‌شناسی اعتقادات دینی با تکیه بر اعتقادات مردم ایران/ تألیف یعقوب (داود) شریتیان.
مشخصات نشر	:	تهران: آوای نور، ۱۳۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۳۲ ص.
شابک	:	978-600-309-815-2
وضعیت فهرست‌یابی	:	فیبا
نویسنده	:	کتابنامه: ص. ۲۱۱ - ۲۳۲.
یادداشت	:	انسان‌شناسی دین -- ایران
موضوع	:	Anthropology of religion -- Iran
موضوع	:	شعائر و مراسم مذهبی -- ایران -- تاریخ
موضوع	:	Rites and ceremonies -- Iran -- History
موضوع	:	ایران -- دین -- تاریخ
موضوع	:	Iran -- Religion -- History
رده‌بندی کنگره	:	GN۴۷۰
رده‌بندی دیویی	:	۳۰۶/۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۴۴۸۱۳۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.ketab.ir

مقدمه‌ای بر مردم‌شناسی اعتقادات دینی با تکیه بر اعتقادات مردم ایران

تألیف: یعقوب (داود) شربتیان

ناشر: آوای نور

صفحه‌آرا: فاطمه حامدی

چاپ: اول ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۸۱۵-۲

نشانی: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری، پلاک ۹۹، طبقه

دوم، تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵، نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

قیمت ۷۰۰۰۰ تومان

همه حقوق برای ناشر و مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
فصل اول: درآمدی بر مردم‌شناسی و انسان‌شناسی اعتقادات دینی	۱۵
تعاریف انسان‌شناسی و مردم‌شناسی	۱۵
شاخه‌های مردم‌شناسی	۱۶
انسان‌شناسی اعتقادات دینی	۱۸
قلمرو مردم‌شناسی دینی	۲۰
روش تحقیق در انسان‌شناسی اعتقادات دینی	۲۱
فصل دوم: دین؛ تعاریف، خاستگاه‌ها و نظرات	۲۵
دین و واژگان مترادف آن	۲۶
طبقه‌بندی دین	۲۷
خاستگاه دین	۳۳
نظریه جاندار پنداری	۳۴
نظریه دینامیسم	۳۴
نظریه پرستش طبیعت	۳۵
نظریه سحر و جادو	۳۵
نظریه برآورده شدن خواسته‌ها	۳۶
نظریه یگانه‌پرستی اولیه	۳۷
رابطه دین با جامعه و اهمیت آن	۳۷
کارکردهای اصلی دین از منظر مردم‌شناسی	۳۹
فصل سوم: اسطوره‌شناسی	۴۳
دیدگاه صاحب‌نظران درباره اسطوره	۴۴
تاریخ اسطوره‌شناسی	۴۸
پیدایی اسطوره	۴۹
خاستگاه اسطوره‌های ایرانی	۵۱
اسطوره‌های آفرینش	۵۳

آفرینش در اسطوره‌های ایرانی ۵۷

فصل چهارم: توتم و تابو ۵۷

توتم ۵۷

منشأ توتمیسم و نظریه‌های مطرح در مورد آن ۵۸

ویژگی‌ها و واجبات آیین توتمی ۶۰

مراسم توتمیسم و توتم خواری ۶۱

توتم‌گرایی حیوانی ۶۷

تابو ۶۹

اهداف تابو ۷۱

منع‌های تابویی و طبقه‌بندی آن‌ها ۷۲

تابوی رفتار با دشمنان ۷۳

تابوی بزرگان ۷۳

تابوی مردگان ۷۴

فصل پنجم: جاندار پنداری، یادگار پرستی و مانا ۷۷

جاندار پنداری ۷۷

عمومیت جاندار پنداری و صور گوناگون آن ۷۸

خصوصیات جاندار پنداری ۸۱

جاندار پنداری در فرهنگ مردم ایران ۸۲

یادگار پرستی «فتیشیسم» ۸۴

شیء باوری در فرهنگ ایرانیان ۸۶

مانا ۸۸

نیروی مانا از نظر اندیشمندان ۹۰

مانا در باور ایرانیان ۹۳

فصل ششم: شامان‌گرایی، جادو و خرافات ۹۷

شامان‌گرایی ۹۷

تعاریف، آرا و نظرات ۹۷

وظایف و نقش‌های شامان ۹۸

کسب نیروهای شامانی ۱۰۰

شامان‌گرایی در ایران ۱۰۱

۱۰۳	آیین پری خوان در میان ترکمن‌ها
۱۰۵	مراسم زار
۱۰۸	جادو
۱۱۲	اشکال، صور و مصادیق جادو
۱۱۲	تفاوت دین با جادو
۱۱۳	رابطه دین و جادو
۱۱۵	تفاوت معجزه با سحر و جادو
۱۱۶	خرافات

فصل هفتم: دین‌های ایران باستان

۱۱۹	آیین مهر
۱۲۶	آیین زرتشت
۱۲۹	آیین زروانی
۱۳۰	آیین مانی
۱۳۳	آیین مزدک

فصل هشتم: مراسم آیینی

۱۳۹	ویژگی‌های مراسم آیینی
۱۴۰	کارکردهای مراسم آیینی
۱۴۱	نمونه‌ای از مراسم آیینی در ایران
۱۴۲	مراسم پیر شالیار
۱۴۴	مراسم قالی‌شوین
۱۴۶	نخل گردانی در یزد
۱۴۸	پیر سبز
۱۴۹	آیین خرّه‌گیری در میان اقوام لر

فصل نهم: جشن‌ها و اعتقادات دینی

۱۵۳	رده‌بندی جشن‌ها
۱۵۴	ویژگی جشن‌ها
۱۵۵	ویژگی جشن‌های ملی و اسطوره‌ای ایران
۱۵۵	طبقه‌بندی جشن‌های ایران باستان
۱۵۷	جشن‌های ماهیانه

مقدمه

تاریخ از آغاز تاکنون هرگز قوم و ملتی را سراغ ندارد که بدون اعتقادات دینی زندگی کنند و چنین می‌توان ادعا نمود که قدمت دین و دین‌ورزی به اندازه قدمت حضور انسان بر این کره خاکی است. چنانکه مطالعات باستان‌شناسان و انسان‌شناسان نشان داده است، مذهب جزو لاینفک زندگی بشری در تمام اعصار بوده و دین به اندازه‌ای فراگیر و پیچیده است که هیچ دوره‌ای در تاریخ بشر، خالی از اعتقاد دینی نبوده است. کشف مجسمه‌ها، نقاشی‌ها و اشیای دینی از تمدن‌های ماقبل تاریخ، همه و همه نشان‌دهنده سرشت دینی نوع بشر است. اینکه حتی یک انسان بی‌اعتقاد به دین، در شرایط نامطمئن بحران روحی و درماندگی، ناخودآگاه به خدا و نیروهای ماوراءالطبیعه فکر کند و از او استمداد طلبد، پدیده ثابت‌شده‌ای است.

در عین حال شاید این سؤال پیش آید که پرداختن به یک سری اعتقادات کم‌وبیش از یادرفته و گاه ظاهراً خرافی در عصری که بشر برای رفتن به سایر سیارات برنامه‌ریزی می‌کند چه سودی در بر دارد؟ در پاسخ به این سؤال باید گفت بررسی اعتقادات گذشتگان نه تنها به لحاظ علمی قابل توجه بوده؛ بلکه در میان مردم متمدن امروزی یک سلسله مناسک و باورهایی یافت می‌شود که ریشه در ژرفای قرون و اعصار دارد و سالیان سال است که بشر آن‌ها را در اندیشه خود یدک می‌کشد؛ بنابراین جهت شناخت این اعتقادات نیاز است تا گذشته دینی او مورد مطالعه قرار گیرد. ضمن آنکه بسیاری از اقوام کهن که امروز حضور دارند دارای پیشینه دینی متفاوت با زمان حال خود هستند و به نظر می‌رسد که دین جدیدی جایگزین دین سابق آنان شده و دین کهنه به فراموشی سپرده شده است؛ اما با توجه به مطالعات تاریخی می‌توان دریافت که اثرات آن‌ها هنوز باقی مانده است. به عنوان مثال با وجود از میان رفتن ادیان ایرانی همچون میترائیسم و مانویت نه تنها هنوز هم برخی از آثار به جا مانده از این ادیان را در باور ایرانیان می‌توان شاهد بود؛ بلکه بقایای آن نیز در اندیشه مردمان فعلی اروپا قابل رؤیت است. به عبارت دیگر گرچه بسیاری از ادیان نابود یا فراموش شده‌اند اما تفکرات آن‌ها هنوز بر باقی‌مانده آن تمدن دیده می‌شود. از اینجاست که مطالعه در باب اعتقادات گذشتگان و ادیان ضروری به نظر می‌رسد.